

УДК 351; 69: 001.4

А. В. Гаврилов,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна академія управління персоналом,
керівник Департаменту реалізації програм Міждержавної гільдії інженерів-консультантів
ORCID ID: 0000-0001-9486-6603

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.13.111

ІНЖИНІРИНГ ТА КОНСАЛТИНГ У БУДІВНИЦТВІ: КАТЕГОРІЙНО-ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ

A. Havrylov,
postgraduate student of the Public Administration Department, Interregional Academy of Personnel Management,
Head of Programmes Implementation Department, Interstate Consultants Engineer Guide

ENGINEERING AND CONSULTING IN CONSTRUCTION: CATEGORY AND CONCEPTUAL ASPECTS

У статті розкрито сутність понять "інжиніринг" та "консалтинг" у будівництві. За результатами проведеного дослідження визначено, що категорія "інжинірингові послуги у будівництві" (діяльність інженера-консультанта спрямована на отримання задокументованого результату), традиційно складається з двох взаємопов'язаних послуг — інжинірингу та консалтингу, які у поєднанні створюють комплекс заходів, націлених на досягнення відповідного результату у будівництві. Встановлено, що категорія "інжиніринг" є законодавчо регламентованим визначенням, а відсутність закріпленого на законодавчому рівні визначення терміну "консалтинг", який необхідний для класифікації консалтингових послуг у будівництві, дещо ускладнює процедуру прийняття замовником рішення щодо залучення до реалізації проекту інженерів-консультантів відповідної спеціалізації. Встановлено, що консалтинг у будівництві можна розглядати як діяльність, метою якої є надання послуг аналітичного та економічного виду, спрямованих на визначення переліку завдань, необхідних для реалізації проекту та всебічного інформування замовника будівництва (інвестора) щодо всіх аспектів реалізації проекту вже на передпроектній стадії. Визначено, що консалтингові послуги у будівництві, які надаються у складі інжинірингу, притаманні замовнику будівництва (інвестору) і спрямовані на виконання типового переліку завдань. За результатами аналізу сутності інженерно-консультаційних послуг у будівництві наведено авторське визначення термінів "інжиніринг" та "консалтинг", які можуть бути використані замовниками будівництва (інвесторами) у разі визначення переліку послуг, які на договірних засадах можуть бути надані інженером-консультантом під час реалізації інвестиційно-будівельних проектів на всіх стадіях їх реалізації.

The article offers an insight and "consulting" in construction. Results of the research allow identifying the category of "engineering services in construction" (a consulting engineer's operation aimed at obtaining a documented deliverable) as traditionally comprising two interrelated services — engineering and consulting, that together create a set of measures headed toward achieving a relevant result in construction. Engineering and consulting services may be provided to a construction contractor or an investor at different stages of the investment construction project implementation. It is determined that the category of "engineering" is a legislated definition while there is no legislative definition for the term "consulting" that can be used to classify consulting services in construction, which to some extent complicates the procedure of the client's decision-making to involve consulting engineers of a corresponding field in project implementation. The article ascertains that consulting in construction can be regarded as activity whose goal is providing services of analytical and economic kind, which are focused on identifying a list of tasks needed to implement the project and give comprehensive information to the client of construction (investor) about all aspects of the project implementation as early as at the pre-implementation stage. It is discovered that consulting services in construction, which are provided as part of engineering are typical of the construction client (investor) and are directed at fulfilling a standard set of tasks. After analyzing the core essence of engineering and consulting services in construction, the author presents his own definition of the "engineering" and "consulting" terms that can be used by construction clients (investors) when identifying a list of services that the consulting engineer can render on contractual conditions during implementation of investment and construction projects at all stages of their realization.

Ключові слова: інженерно-консультаційні послуги, інжиніринг, консалтинг, реалізація, інвестиційно-будівельний проект, замовник, інвестор, інженер-консультант.

Key words: engineering and consulting services, engineering, consulting, implementation, investment and construction project, client, investor, consulting engineer.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку будівельної галузі України все більшого розповсюдження набуває формування ринку інженерно-консультаційних послуг у будівництві.

Передумови створення ринку інженерно-консультаційних послуг у будівництві виникли з появою такої інституції як інженер-консультант. Інжинірингово-консалтингові послуги можуть надаватись замовнику будівництва або інвесто-

ру на різних стадіях реалізації інвестиційно-будівельного проекту. Категорія "інжиніринг" є законодавчо регламентованим визначенням, а відсутність закріпленого на законодавчому рівні визначення терміну "консалтинг", який може бути використаний для класифікації консалтингових послуг у будівництві дещо ускладнює процедуру прийняття замовником рішення щодо залучення до реалізації проекту інженерів-консультантів відповідної спеціалізації.

Виходячи з викладеного, на сьогодні актуальним є питання виокремлення поняття "консалтинг у будівництві" як окремого виду інженерно-консультативних послуг у будівництві. Вирішенню цього питання присвячене це наукове дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Релевантність тематики, пов'язаної з інжинірингово-консалтинговою діяльністю характеризується відсутністю систематизованих та комплексних досліджень щодо розмежування понять "інжиніринг" та "консалтинг". Більшість дослідників у першу чергу розглядають інжинірингово-консалтингову діяльність як комплекс інжинірингово-консалтингових послуг.

Слід зазначити, що особливу увагу інжинірингово-консалтинговим послугам у будівництві приділили такі фахівці: Ю.Л. Бошицький, М.В. Венецька, В.П. Нагребельний, О.М. Непомнящий та інші.

МЕТА СТАТТІ

Головною метою цієї статті є визначення сутності понять інжиніринг та консалтинг у будівництві.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З метою розвитку в Україні ринку інжинірингово-консалтингових послуг європейського рівня наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 08.08.2017 р. № 192 "Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників Випуск 64 "Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи" було внесено зміни до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників Випуску 64 "Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи". Згідно з цими змінами в Україні було запроваджено нову професію "інженер-консультант (будівництво)".

Професія "інженер-консультант (будівництво)" була внесена до Національного класифікатора України ДК 003:2010 "Класифікатор професій" наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 26.10.2017 № 1542. "Про затвердження Зміни № 6 до національного класифікатора України ДК 003:2010".

Таким чином, замовники будівництва (інвестори) можуть на договірних засадах залучати до реалізації інвестиційно-будівельних проектів інженерів-консультантів (юридичних або фізичних осіб).

Найбільш змістовне визначення поняття "інженер-консультант" наведено у Мінімальних вимогах з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках, затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 23.06.2017 № 1050 "Про затвердження Мінімальних вимог з охорони праці на тимчасових або мобільних будівельних майданчиках". Цим документом визначено, що "інженер-консультант у будівництві (керівник будівництва) — фізична особа з кваліфікаційним рівнем, підтвердженим третьою стороною, або юридична особа (інжинірингова компанія, яка має у своєму складі фахівців з кваліфікаційним рівнем, підтвердженим третьою стороною), яка в межах повноважень, делегованих замовником,

здійснює керівництво реалізацією проекту, надає замовнику консультації щодо вибору оптимальних шляхів його реалізації, приймає від його імені відповідні рішення або виконує інші функції".

Інжинірингово-консалтингова діяльність у будівництві представлена двома видами послуг — інжиніринговими та консалтинговими. Загальне визначення терміну "інжиніринг" регламентовано статтею 1 Закону України "Про архітектурну діяльність": "інжиніринг" — діяльність із надання послуг інженерного та технічного характеру, до яких належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертиза проекту, розроблення програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектною документації, проведення конкурсів і торгів, укладання договорів підяду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру. Визначення інжинірингу, наведене у зазначеному законі, включено до Податкового кодексу України. Водночас визначення поняття "консалтинг у будівництві" законодавством не регламентовано.

За усталеною практикою інженерно-консультативні послуги у сфері будівництва надаються відповідно до укладених договорів про надання таких послуг. Сторонами таких договорів є замовник будівництва (інвестор) та інженер-консультант (юридична або фізична особа). Слід зазначити, що перелік інженерно-консультативних послуг у сфері будівництва є значно ширшим, ніж визначено у Законі України "Про архітектурну діяльність" та Податковому кодексі України.

Замовник будівництва (інвестор) може замовити будь-які інженерно-консультативні послуги залежно від власних потреб та особливостей об'єкта будівництва на різних стадіях реалізації проекту. Проте відсутність чіткого розмежування між термінами "інжиніринг" та "консалтинг" певною мірою ускладнює процес прийняття замовником (інвестором) рішення щодо залучення до реалізації інвестиційно-будівельного проекту інженерів-консультантів (юридичних або фізичних осіб) за відповідними напрямками реалізації проекту.

Термін "інжиніринг" визначається як сукупність інженерних послуг, наданих клієнту, яка зазвичай, складається з проектування, надання ліцензій, ноу-хау, пусконаладжувальних робіт. Інжиніринг може охоплювати підготовку кадрів [1].

На нашу думку, більш відповідним для будівництва є таке визначення терміну "інжиніринг": інжиніринг — це інженерно-консультативні послуги, відокремлені в самостійну сферу діяльності, комплекс послуг комерційного характеру з підготовки і забезпечення процесу виробництва і реалізації продукції, з обслуговування будівництва та експлуатації промислових, інфраструктурних, сільськогосподарських та інших об'єктів [2].

На сьогодні має місце певне ототожнення термінів "інжиніринг" та "консалтинг". Іноді застосовують терміни "консалтинговий інжиніринг" та "інжиніринговий консалтинг (консультування)".

На нашу думку доцільно дослідити походження зазначених термінів.

Слово "інжиніринг" походить від "engineering", яке в свою чергу походить від латинського слова *ingenium* — винахідливість; вигадка; знання [3]. Переклад англійського слова "consulting" означає "консультування", "надання порад", "надання допомоги", і навіть "лікування". Але консалтингові компанії не тільки консультують, а й виконують іншу різноманітну роботу на замовлення

клієнта. Також сучасне консультування не зводиться до надання порад, а включає в себе низку процесів: від збору і аналізу інформації — до впровадження. Тому визначення консалтингу як поради не повністю відображає його сутність [4].

У світовій теорії та практиці консалтингу найбільш поширені два підходи до визначення поняття консалтингу.

Перший підхід — це підхід, за яким консалтинг розглядають із функціональної точки зору (автор — Ф. Стілі). За цим підходом під процесом консультування розуміється будь-яка форма надання допомоги щодо змісту, процесу або структури завдання або серії завдань, коли консультант сам не відповідає за виконання завдання, але допомагає тим, хто є відповідальним за виконання завдання [5]. Іншими словами, людина займається консультуванням кожного разу, коли надає відповідні поради, але безпосередньо не здійснює керівництва, а керує процесом виконання своїх рекомендацій.

Другий підхід пов'язаний з проведенням діяльності (автори — Л. Грейнер і Р. Метцгер). У межах цього підходу консультування розглядається як спеціалізована професійна служба, що має певні ознаки. "Управлінське консультування — це консультативна служба, що працює за контрактом і надає послуги організаціям за допомогою спеціально навчених і кваліфікованих осіб, які допомагають організації-замовнику виявити управлінські проблеми, проаналізувати їх, дають рекомендації щодо вирішення цих проблем і сприяють, за необхідності, виконанню рішень". У цьому визначенні акцентується увага на ролі консультанта як радника і робиться припущення, що таку допомогу може бути надано професіоналами, які перебувають на різних щаблях організаційної ієрархії. Керівник, таким чином, може також виступати як консультант для вищих і нижчих рівнів ієрархії в тому випадку, якщо поради носять рекомендаційний характер [6].

Зазначені підходи взаємодоповнюють один одного, тому що в управлінському аспекті категорія "консультування" виступає не тільки як професійна допомога, а і як спосіб надання професійної допомоги. На думку М. Кубра, немає сумніву в тому, що управлінське консультування є самостійним сектором професійної діяльності. Водночас управлінське консультування є засобом надання допомоги організаціям або відповідальним особам як в удосконаленні методів управління і ведення бізнесу, так і в частині підвищення особистої та організаційної ефективності [7]. Ці підходи можуть застосовуватися не тільки консультантами, для яких консалтингові послуги є основною роботою, а й компетентними особами, основним видом діяльності яких є навчання, проведення тренінгів, дослідження, розроблення і оцінка проектів тощо. Для досягнення результатів ці люди повинні володіти навичками консультування і слідувати правилам поведінки у професійному консультуванні.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що інжинірингові послуги у будівництві безпосередньо пов'язані зі створенням матеріальних фондів та контролем за будівництвом і передбачають залучення до реалізації інвестиційно-будівельних проектів фахівців за інженерними напрямками діяльності, а саме: складання технічних завдань, складання планів та графіків виконання будівельних робіт та контроль за їх дотриманням, розроблення проектної документації, здійснення технічного нагляду за будівництвом, здійснення технічних обстежень, виявлення недоліків у виконаних будівельних роботах та контроль за їх усуненням тощо.

Разом з тим, консалтингові послуги у будівництві пов'язані зі створенням матеріальних фондів опосередковано, тому насамперед полягають у зборі інформації,

її аналізі та наданні за результатами аналізу порад, консультацій та рекомендацій, а також у нагляді за їх виконанням. Водночас на різних стадіях реалізації інвестиційно-будівельного проекту консалтингові послуги окрім інженерів можуть надавати і інші фахівці за відповідними напрямками діяльності, а саме: юриспруденцією, економікою, договірними відносинами, зв'язками з громадськістю, процедурами закупівель, проектуванням, вирішенням спорів та суперечок, а також медіацією.

На нашу думку, консалтингові послуги у будівництві відповідають переліку завдань, що зазвичай виконує замовник будівництва (інвестор), а отже, виконавець консалтингових послуг може залучатись замовником будівництва (інвестором) вже на передпроектній стадії реалізації інвестиційно-будівельного проекту.

Інженер-консультант відповідно до умов укладеного із замовником (інвестором) договору, може надавати послуги, згідно із завданнями, виконання яких є передумовою успішної реалізації інвестиційно-будівельного проекту, а саме: брати участь у розробленні соціально-економічного обґрунтування доцільності розроблення проекту та концепції реалізації проекту, здійснювати збір вихідних даних для проектування, у тому числі містобудівних умов і обмежень, технічних умов, складання завдання на проектування, здійснювати складання конкурсної документації на виконання проектних та будівельних робіт та брати участь в оцінюванні конкурсних пропозицій, готувати договірну документацію тощо.

Слід зазначити, що базовий перелік послуг, розроблений за результатами аналізу діяльності вітчизняних інженерів-консультантів, які інженер-консультант (суб'єкт господарювання) може надавати клієнту, був представлений у Збірнику офіційних документів і роз'яснень "Ціноутворення у будівництві. Проте зазначений перелік носить загальний характер і не розмежовує поняття "інжиніринг" та "консалтинг".

Консалтингові послуги можуть надаватись у межах делегування на договірних засадах замовником інженеру-консультанту власних функцій, а саме: управління проектом (виконання функцій менеджера проекту); залучення до реалізації проекту необхідних фахівців; розподіл ризиків та відповідальності за складовими між учасниками інвестиційно-будівельного проекту; оцінювання необхідних витрат (коштів, часу і матеріальних ресурсів); моніторинг вартості будівельних матеріалів, обладнання та устаткування; нагляд за реалізацією положень укладених договорів; організація управління з охорони праці на будівельному майданчику, у тому числі — розроблення плану з охорони праці.

На інженера-консультанта можуть покладатись обов'язки: ведення реєстру документації, передбаченої договором, загальної звітності, обліку змін у договірній та проектній документації; проведення нарад з метою контролю за виконанням сторонами умов укладеного договору в частині дотримання строків виконання положень договору, графіків тощо; ведення протоколів нарад та інформування всіх учасників, контроль за виконанням протокольних рішень; створення єдиної бази для планування, упорядкування кошторисів і контролю за витратами; встановлення зв'язку між роботами, передбаченими проектом і системою ведення бухгалтерського обліку тощо.

Інженер-консультант може здійснювати: прогнозування та надання пропозицій щодо упередження виникнення позаштатних ситуацій, участь у вирішенні таких ситуацій, розробленні заходів щодо уникнення позаштатних ситуацій у подальшому; взаємодія з наглядовими органами,

природоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, громадськістю; перевірку рахунків-фактур, виставлених проектувальниками або підрядниками за виконані роботи, надані послуги, поставлені матеріали, устаткування та обладнання; підготовку та узгодження між сторонами (у разі виникнення необхідності) змін, доповнень або додаткових угод до укладеного договору тощо.

Також, на нашу думку, до консалтингових послуг у будівництві слід віднести вирішення спорів, що виникають між учасниками реалізації інвестиційно-будівельного проекту та медіацію.

Слід зазначити, що медіація — це неформалізована, але чітко структурована процедура врегулювання спору за участі нейтрального посередника (медіатора), який підтримує сторони у досягненні ними взаємовигідного рішення. Медіація має добровільний, а не обов'язковий характер: сторони за власним бажанням можуть припинити медіацію або продовжити її. Сторони самі або доходять згоди, або ні. За них ніхто не приймає рішень. Однією з умов медіації є її конфіденційність: усе, що відбувається під час медіації, залишається в таємниці. Медіація як шлях урегулювання спору, зорієнтована, насамперед, на врахування інтересів сторін: віднаходження рішення не обмежується виключно правовим предметом спору, воно охоплює широкі питання, пов'язані з економічними, фінансовими або особистими інтересами сторін.

Водночас медіатор, на відміну від третейського судді / арбітра, не виносить жодних рішень. Він, передусім, підтримує сторони на шляху розроблення ними власного рішення. Існують різні підходи до визначення ролі і функцій медіатора. Наприклад, роль медіатора може обмежуватися лише функцією сприяння, тобто він допомагає сторонам налагодити комунікацію між собою та провести переговори. У ході так званої "оцінювальної" медіації медіатор на підставі аналізу спору вповноважений надати сторонам свою оцінку. Однак висновок медіатора у спорі не зобов'язує сторони до відповідних кроків.

Таким чином, пропонується визначення понять "інжиніринг" та "консалтинг" у будівництві в авторській редакції, які відповідатимуть інжиніринговій та консалтинговій діяльності в процесі реалізації інвестиційно-будівельного проекту:

Консалтинг (консалтингова діяльність у будівництві) — діяльність, пов'язана із наданням послуг аналітичного та економічного виду у будівництві, до яких належать: проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень; збір вихідних даних для проектування; проведення конкурсів і торгів на виконання проектних та будівельних робіт; виконання функцій замовника будівництва; розподіл ризиків між учасниками реалізації проекту; складання договірної документації; управління проектами; участь у вирішенні спорів та медіація; консультації економічного, фінансового або іншого характеру.

Інжиніринг (інжинірингова діяльність у будівництві) — діяльність із надання послуг інженерного та технічного характеру у будівництві, до яких належать: організація виготовлення проектної документації; експертиза проектів; розроблення методологій реалізації проекту, програм робіт та мережних графіків; розроблення програм та графіків фінансування будівництва; укладання договорів підряду; координація діяльності всіх учасників будівництва; здійснення авторського та технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури а також технічних обстежень.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз свідчить, що в широкому розумінні консалтинг у будівництві є складовою інжинірингу.

Консалтинг у будівництві можливо розглядати як окремий вид діяльності інженера-консультанта, пов'язаної з реалізацією інвестиційно-будівельних проектів. Водночас за результатами отриманих консультацій та порад замовник може змінити або конкретизувати наміри щодо реалізації проекту, збільшити або зменшити видатки на його реалізацію, визначити коло учасників, необхідних для реалізації проекту, отримати уяву про ризики, виникнення яких можливе під час реалізації проекту, або взагалі відмовитись від реалізації проекту.

Наведені визначення термінів "інжиніринг" та "консалтинг" можуть бути використані замовниками будівництва (інвесторами) у разі визначення переліку послуг, які на договірних засадах можуть бути надані інженером-консультантом під час реалізації інвестиційно-будівельних проектів на всіх стадіях їх реалізації.

Перспективи подальших досліджень і публікацій. У подальшому доцільно опрацювати питання щодо деталізації переліку інжинірингових та консалтингових послуг у будівництві, спрямованих на зменшення ризиків, які виникають у процесі реалізації інвестиційно-будівельних проектів та підготувати пропозиції щодо внесення відповідних змін до законодавства.

Література:

1. Вечканов Г.С. Сучасна економічна енциклопедія / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова. — СПб: Лань, 2002. — 880 с.
2. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / Під заг. ред. М.І. Молдованова. — Київ: Техніка. 1993. — 856 с.
3. Мюллер В.К. Повний англо-російський словник: 180 000 слів і виразів / В.К. Мюллер. — Москва: Ексмо, 2014. — 912 с.
4. Словник іншомовних слів / Уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкаранута. — Київ: Наукова думка, 2000. — 680 с.
5. Steele F. Consulting for organisational change / F. Steele. — Amherst, MA: University of Massachusetts Press, 1975. — 202 p.
6. Greiner L.E., Metzger R.O. Consulting to management / L.E. Greiner, R.O. Metzger. — NJ, Prentice Hall, 1983. — 368 p.
7. Кубр М. Управлінське консультування. — Москва: Интерексперт, 1992. — 319 с.

References:

1. Vechkanov, G.S. and Vechkanova, G.R. (2002), Suchasna ekonomichna entsyklopediia [Modern Economic Encyclopedia], Lan, St. Petersburg, Russia.
 2. Moldovanova, M.I. (1993), Entsyklopedychnyj slovnyk biznesmena: Menedzhment, marketynh, informatyka [Encyclopedic Dictionary of Businessman: Management, Marketing, Informatics], Tekhnika, Kyiv, Ukraine.
 3. Muller, V.K. (2014), Povnyj anghlo-rosijs'kyj slovnyk: 180 000 sliv i vyraziv [Full English-Russian dictionary: 180,000 words and expressions], Exmo, Moscow, Russia.
 4. Morozov, S. M. and Scaraputa, L. M. (2000), Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words], Naukova Dumka, Kyiv, Ukraine.
 5. Steele, F. (1975), Consulting for organisational change, University of Massachusetts Press, Massachusetts, USA.
 6. Greiner, L.E. and Metzger, R.O. (1983), Consulting to management, Prentice Hall, New Jersey, USA.
 7. Kubr, M. (1992), Upravlins'ke konsul'tuvannia [Managerial counseling], Interexpert, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 05.07.2019 р.*